

Bevonó foglalkozás a tanodában¹

Kelemen Valéria

A Motiváció Oktatási Egyesület által fenntartott szegedi Motiváció Tanoda 2013 májusában nyitotta meg kapuit. Mivel a program indításakor már közel hat éve foglalkoztunk a Hallgatói Mentorprogram keretei között hátrányos helyzetű tanulókkal, úgy gondoltuk, a tanoda megalapítása zökkenőmentes folyamat lesz, mindössze arról van szó, hogy a korábbi, iskolában megvalósított mentorálást más helyszínen folytatjuk. Azonban rá kellett jönnünk, hogy ez nem egészen így van. Hosszú út vezetett el odáig, mire mi magunk is meg tudtuk fogalmazni, mit szeretnénk a tanodában elérni a gyerekekkel, mi a célunk és azt milyen eszközökkel, módszerekkel kívánjuk elérni. Az első tanév a tanulásé volt, sok csalódással, mélyponttal, újragondolással járt együtt. Mára egyértelműen letettük a voksunkat a kompetenciafejlesztés és a közösségépítés mellett. Megtaláltuk, kifejlesztettük az ehhez szükséges módszereket. Az egyik ilyen a bevonó foglalkozás, melyen az összes, a tanodához újonnan csatlakozó és a tanodába továbbra is járni kívánó gyermeknek részt kell vennie. A foglalkozások célja egyrészt az, hogy megbeszéljük a gyerekekkel, hogyan működik a tanoda és milyen normákat kell betartaniuk, másrészt segítsünk nekik abban, hogy meg tudják önmaguk számára fogalmazni, miért szeretnék a tanodába járni, milyen célokat tűznek ki maguk elé. Bevonó foglalkozást minden iskolai félév elején tartunk, illetve abban az esetben, ha az új belépők száma ezt indokoltá teszi. Jelen írásban azt mutatom be, hogy a szegedi tanodában hogyan jutottunk el a bevonó foglalkozások alkalmazásáig, illetve a foglalkozások segítségével milyen változásokat értünk el.

A kezdeti kudarcok

A szegedi Motiváció Tanoda egy 2007 óta működő hátránykompenzáló programból, a Hallgatói Mentorprogramból² nőtte ki magát (l. *Fejes, Kelemen és Szűcs*, 2014; *Kelemen, Szűcs, Fejes, Németh és Csempesz*, 2013; *Szűcs*, 2016 jelen kötet). A program azzal a céllal jött létre, hogy a 2007-ben bezárt gettóiskola diákjai számára segítséget nyújtson az őket fogadó iskolák közösségeibe való beilleszkedésben. A gyerekekkel együtt felsőoktatási hallgatók, elsősorban a Szegedi Tudományegyetem pedagógusjelöltjei mint mentorok érkeztek az új intézményekbe, ahol az ő feladatuk mentoráltjaik tanulmányainak támogatása és az új közösségbe

1 Másodközlés, eredetileg megjelent: Kelemen Valéria (2016): Bevonó foglalkozás a tanodában. *Tanít-tani Online*, 2016. 03. 15. http://www.tani-tani.info/bevono_foglalkozas_a_tanodaban

2 A Motiváció Oktatási Egyesületet a Hallgatói Mentorprogram szakemberei hozták létre. A tanoda munkatársai a program alapítói és mentorai közül kerültek ki.

való beilleszkedésük megkönnyítése volt. A tanoda indításakor a bevont gyerekek többsége már legalább két éve részt vett a mentorprogramban, így nem csak őket, hanem családjukat is jól ismertük. A tanoda leendő mentorai valamennyien a mentorprogramban dolgoztak, különböző programok (pl. napközis tábor, kirándulások) során mindannyian találkoztak a gyerekekkel.

Minden adott volt ahhoz, hogy egy közös múlttal rendelkező, összeszokott csapat, bár új keretek között, ám hatékonyan működjön. Ez mégsem így történt. A tanoda működésének első évében folyamatos kudarcok értek minket. Hiába törekedtünk a szabályok közös meghozatalára, a keretek egyértelmű lefektetésére, hiába figyeltünk arra, hogy a gyerekeknek folyamatos visszajelzési lehetőséget biztosítsunk a tanoda működésével kapcsolatban, lehetőség szerint igényeikhez igazítva a programokat; azt vettük észre, hogy sikertelenek és káoszba fulladnak a foglalkozások, a gyerekek folyamatosan figyelmen kívül hagyják a szabályokat, a normák fenntartására nincs eszközünk. Igyekeztünk orvosolni a helyzetet, többször újragondoltuk a struktúrát, megpróbáltuk tervezhetőbbé, kiszámíthatóbbá tenni a tanodai foglalkozásokat. Sokat gondolkodtunk azon, pontosan milyen tanodát szeretnénk kialakítani, a korrepetálásra vagy a fejlesztésre helyezzük-e a hangsúlyt, a szülőknek, a gyerekeknek, az iskolának vagy önmagunknak kívánjunk-e elsősorban megfelelni. Szupervíziós segítséget kértünk, esetmegbeszéléseket tartottunk, kerestük magunkban a hibát. Részben meg is találtuk.

Arra jöttünk rá, hogy az előnyünk, a közös alapokat jelentő mentorprogram lehet egyben az egyik gyengeségünk is. Pontosabban nem maga a program, hanem az a mentori szerep, amit mentoraink a legtöbb esetben képviseltek: a gyermek személyének mindenek fölé helyezése. Akár önmaguk fölé helyezése. A mentorprogramból egy aszimmetrikus kapcsolatot hoztunk magunkkal, ami azt jelentette, hogy a gyerek a mentor felett áll. Az iskolákban gyakran egy olyan szerepre kényszerültek a mentorok, amely a tanulók érdekeinek iskolával szembeni érvényesítését, pedagógusokkal szembeni fellépését tette szükségessé. Ez gyakran baráti-cinkosi szerephez vezetett, ami a hagyományos pedagógus-diák viszonytól messze állt. Az iskolai mentorálás során az intézmény által felállított szabályok, keretek voltak az irányadóak, amihez a tanulóknak és a mentoroknak is alkalmazkodniuk kellett. Azonban a tanodában nem ez volt a helyzet. A korábbi szerepeknek is köszönhetjük, hogy a diákok, legfőképp a kamaszok a mentorokat³ elsősorban havernak tekintették, velük szemben sok esetben tiszteletlen hangnemet is megengedtek, a közös szabályokhoz nehezen alkalmazkodtak. Sokszor nem tudták összeegyeztetni, hogy az, aki az egyik pillanatban haver, a másikban meg akarja

---

3 Mentor alatt a tanodában dolgozó összes kollégát, pedagógust és mentort egyaránt értem. Ez az elnevezés is a Hallgatói Mentorprogramnak köszönhető. A gyerekek és a szülők is minden tanodában dolgozót egységesen mentornak hívnak.

mondani, hogyan viselkedjen, mit csináljon. Az pedig egyértelmű, ha többen nem tartják magukat a közös szabályokhoz, az az egész közösségre rossz hatással van. Az idő előrehaladtával sem a gyerekek, sem a mentorok nem érezték jól magukat a tanodában, negatív légkör alakult ki, a mentorokon a kiégés jelei mutatkoztak. Nem alakult ki a közösséghez tartozás, a tanodai identitás érzése. Több gyereket is elveszítettünk, akik egyértelműen kifejezték, hogy a tanodában uralkodó légkör, a társaik viselkedése az oka annak, amiért már nem szeretnének tovább hozzánk járni.

Ennek a folyamatnak a tetőpontja egy nyári táborunk volt. Kétnapos bentlakásos programra vittük a gyerekeket a szegedhez közeli Ásotthalomra. Az első – és szerencsére az egyetlen – éjszaka elszabadult a pokol, a gyerekek minden lehetséges szabályt megszegtek. Másnap, a tervezett délutáni indulás helyett, már reggel visszautaztunk Szegedre. Teljes elkeseredésünk és eszköztelenségünk közepette úgy határoztunk, hogy az elkövetkező két hétben a tanoda bezárja kapuit. Időre volt szükségünk, hogy átgondoljuk a lehetőségeinket. Egy pillanatig sem gondoltuk, hogy kizárólag a gyerekek a felelősek a történetekért, sőt! Tisztában voltunk vele, hogy számtalan hibát követtünk el a szervezés során: olyan fiataalt is magunkkal vittünk, aki nem ismerte, magára nézve nem tartotta követendőnek a közösség szabályait; nem voltunk következetesek a szabályok betartatásában; nem terveztük meg előre kellő alapossággal – például a szobabeosztások szintjén – a kirándulást. További hiba volt, hogy miután úgy döntöttünk, másnap reggel visszautazunk Szegedre, a gyerekeket már nem tudtuk kontrollálni. A tábort követően esetmegbeszélést tartottunk, illetve az egyesület vezetőit is bevonva a gondolkodásba, megkezdtuk a tanoda új alapjainak lerakását.

A tanoda újragondolása és a bevonó foglalkozások bevezetése

Új struktúrát vezettünk be a tanodában, melynek alapja a csoportfoglalkozások megszervezése volt. A csoportokba elsősorban életkor alapján osztottuk be a gyerekeket, ahol csak lehetett, ügyelve a baráti kapcsolatok tiszteletben tartására. Ennek elsődleges oka a tervezhetőség, a kiszámíthatóbb működés volt. A csoportok élén csoportvezetők állnak, az ő munkájukat önkéntes hallgatók és középiskolások segíthetik. A csoportok a tanodán belül önálló entitást képeznek, saját szabályokkal (a közös szabályokon túl), saját névvel, önálló működéssel. A csoportok mellett ügyeltünk arra, hogy megtartsuk azokat az elemeket, amelyek a tanoda teljes közösségének épülését segítették elő. A közös klubnapok, kirándulások, szabadidős programok mind ezt a célt szolgálják. Az uzsonnát minden héten másik csoport készíti el az egész közösségnek, amit közösen, egy asztalnál ülve fogyasztunk el. A közös hétzáró beszélgetés során megbeszéljük az aktuális ügyeket, megünnepeljük

a születésnaposokat, mindenki lehetőséget kap, hogy társai és a mentorok előtt elmondja véleményét, feltegye kérdéseit.

Az első év tapasztalatai azt mutatták, hogy a tanodás diákok motivációja a középiskolás kor után csökken. A középiskolások már egyre kevésbé szívesen járnak be a tanodába, a tanodán kívüli kortárs közösségek vonzóbbak számukra. Annak érdekében, hogy ne veszítsük el őket, lehetővé tettük számukra, hogy új szerepben, mentorként, önkéntes segítőként vegyenek részt a tanoda életében. Az érettségit adó képzésen tanuló fiatalok mindezt az Iskolai Közösségi Szolgálat keretében, az egyesület által kidolgozott 25 órás programba kapcsolódva tehetik meg. A tanodát kiegészítve a fiatalok számára lehetőség szerint új programokat biztosítunk. Nemzetközi ifjúsági csereprogramban például külföldi fiatalokkal találkozhattak a tanodában, illetve az egyesület képviseletében külföldön megvalósuló programon vehetnek részt a kiválasztott fiatalok.

Az új struktúra mellett a megoldás legfontosabb elemének a partneri kapcsolat kialakítását, a keretek pontos lefektetését láttuk. Egyértelművé szeretnénk tenni, hogy a tanodába járásnak feltételei vannak, az elvárásokhoz, szabályokhoz mindenkinek, a mentoroknak is, tartania kell magát. A tanodába járás nem alanyi jogon jár, tenni kell érte. Az aszimmetrikus gyerek-mentor viszonyt egy kölcsönös tiszteleten alapuló, partneri kapcsolattá szeretnénk volna alakítani. Ennek egyik legfontosabb eszköze a bevonó foglalkozások bevezetése volt. A foglalkozások célja az, hogy a gyerekekkel megbeszéljük, milyen szabályokat kell a tanodában betartani, milyen elvárásoknak kell megfelelni. Szeretnénk volna egyértelműen látni, kik azok, akik hajlandóak a velünk való együttműködésre; segíteni a gyerekeket abban, hogy meg tudják fogalmazni, miért szeretnének a tanodába járni, milyen célokat tűzzenek ki maguk elé a tanodával kapcsolatban és azokat hogyan tudják elérni. A nyár végén minden diáknak, aki továbbra is tanodás szeretett volna maradni, részt kellett vennie ezen a foglalkozáson.

A bevonó foglalkozások menete

Az első alkalommal augusztusban, az új tanévet megelőzően tartottuk meg a diákoknak a foglalkozásokat. Korosztálytól függően egy- (alsósok) vagy kétnapos (felsősök, középiskolások) programot szerveztünk a gyerekeknek. A foglalkozások felépítése korosztálytól függetlenül azonos: szabályok, keretek egyértelmű lefektetése, mentorokkal és társakkal való együttműködés, önismeret, egyéni értékek megfogalmazása, tanodához kapcsolódó viszony feltárása, személyes célok meghatározása. A közös területek, feladatcsoportok mentén a foglalkozásokat az adott korosztálynak megfelelően alakítottuk ki.

A foglalkozás során betartandó szabályok egyrészt a tanoda indulásakor a

gyerekkel közösen megalkotott szabályok voltak. Ezek a következők: 1) Úgy bánok a másikkal, ahogy szeretném, hogy bánjanak velem. 2) Ha a tanodában vagyok, részt veszek a foglalkozásokon. 3) Vigyázok a tanoda eszközeire. 4) Elfogadom a többség döntését. A tanoda négy szabálya mellett kiegészítéseket is bevezetünk: telefonokat összegyűjtjük, érvényben van a passzolás lehetősége a közösségépítő feladatoknál, fontos a pontosság betartása és a titoktartás. A tanoda engedély nélküli elhagyása, a dohányzás, súlyos fizikai vagy verbális agresszió a tanodából való kizárást vonja maga után (fél éves időtartamra). Megvitatjuk, mit jelentenek ezek a szabályok, miért fontos a betartásuk. Annak érdekében, hogy lássuk, a gyerekek mennyire képesek és hajlandók az együttműködésre társaikkal és a mentorokkal, együttműködésen alapuló közösségi játékokat játszunk velük, illetve az ebédet vagy az uzsonnát közösen kell elkészíteniük.

A célok megfogalmazását coach technikák alkalmazásával igyekeztünk a gyerekek számára megkönnyíteni. A személyes beszélgetés során arra szeretnénk őket rávezetni, hogy meg tudják fogalmazni, miért járnak a tanodába, mit szeretnének a tanoda segítségével megvalósítani, hogyan tudják azt elérni. Mindezt irányított kérdésekkel próbáljuk megkönnyíteni: mi a célod; mit kell tenned érte; honnan tudod, hogy elérted; mi gátolhatja meg célod elérését? Különböző célok fogalmazódtak meg, melyek között nem tettünk különbséget. Éppen annyira fontos volt az, ha valaki új barátokat szeretett volna szerezni, mint az, hogy javítson egy tantárgyból vagy bejusson egy általa megjelölt középiskolába. A célok megfogalmazása után egy nyilatkozat születik, ami röviden megfogalmazza az adott diák célját és vállalásait annak elérése érdekében. A dokumentumot mind a gyerek, mind a mentora aláírja. A későbbiekben vissza lehet térni ehhez a nyilatkozathoz, ellenőrizni a megvalósulását, módosítani a célokat, ha szükséges. A foglalkozások után több alkalommal is lehetőséget biztosítunk a tanodába való be- vagy visszacsatlakozásra. Ezek az alkalmak már rövidebbek (egy délután), az eredeti foglalkozások csak egyes elemeit tartalmazzák. Egyes esetekben, amikor csak egy gyerek tanodai részvételéről kell döntenet, kizárólag egyéni elbeszélgetést tartunk.

A bevezetett foglalkozásokat az utóbbi időben újragondoltuk, fejlesztettük. A foglalkozások elsődleges céljaként a tudatosítást (célok, elvárások) és a tanodához kapcsolódó identitás kialakítását jelöltük meg. Elhatároztuk, hogy az egynapos foglalkozásokat rendszeresen, minden félév elején meg kell tartani. A foglalkozások felépítése egységesen a következő elemekből áll: bevezetés; reflexiók, szabályok, keretek megbeszélése; ebéd; csapatépítés; célok meghatározása; egyéni szerződésalkötés; záró kör. A tanév elején a csoport újbóli összekovácsolása, a keretek lefektetése az elsődleges, míg a félévi foglalkozás esetén nagyobb hangsúly kerül a csoport konkrét állapotának (pl. esetleges konfliktusok a gyerekek között) kezelésére, a korábban megfogalmazott célok felülvizsgálatára.

A bevezetés során elmagyarázzuk a gyerekeknek, mi fog történni a foglalkozás során, hogyan épül fel a közösen eltöltött nap. Megbeszéljük, hogy abban az egy napban milyen szabályok mentén működünk. A reflexiók, szabályok, keretek megbeszélése során az újonnan csatlakozó diákoknak elmondjuk, hogyan működik a tanoda vagy az a csoport, amelyikhez csatlakozni fognak. A régiekkel felelevenítjük az előző félév eseményeit, beszélünk arról, mi az, ami működött vagy nem működött, milyen változtatásokat, új elemeket lehetne bevezetni a tanoda életébe. A nap első blokkját közös ebédkészítéssel (szendvics, saláta) és ebédrel zárjuk. A csapatépítő, a csoport kohézióját erősítő játékokat a foglalkozást tartó mentorok válogatják össze a résztvevők életkorának megfelelően.

A célok megfogalmazása is különböző formában ölthet testet a foglalkozást vezetőik kompetenciájától és a csoport jellegétől függően. A szerződéskötést személyes beszélgetés előzi meg, mely során a mentorok segítenek megfogalmazni a gyerek vállalásait. Közösen meghatározzák, mikor és milyen határidővel térnek vissza a szerződésre, ellenőrzik annak megvalósulását. Mindezt írásban is lefektetik. A záró kör a nap közös értékelésére szolgál, ahol mindenki elmondhatja gondolatait, érzéseit a foglalkozással kapcsolatban.

A bevonó foglalkozások tapasztalatai, eredményei

A tanoda légköre az újratervezést követő tanévben megváltozott, nyugodtabb, kiegyensúlyozottabb lett, láthatóan mindenki jobban érezte magát. Ez köszönhető volt a bevonó foglalkozásoknak, a szabályok és a keretek egyértelmű megfogalmazásának és kommunikációjának, azok következetes betartásának, a megváltozott struktúrának, ami által tervezhetővé és kiszámíthatóvá vált a tanoda működése. A kiscsoportos működésnek, ahol a gyerekek szorosabb kapcsolatokat tudtak kialakítani. A csoportkohézió és a tanodai identitás erősebb lett.

A foglalkozásokat megelőzően értesítjük a szülőket és a gyerekeket is arról, hogy a következő tanévben csak azok járhatnak a tanodába, akik részt vesznek a bevonó foglalkozásokon. A legtöbb tanodás el is jött a megjelölt alkalomra. Voltak, akik előre jelezték, hogy elfoglaltságaik, esetleg betegség miatt nem tudnak jelen lenni, számukra másik időpontot jelöltünk ki. Azonban hiába hangsúlyoztuk a bevonó foglalkozás fontosságát, a legproblémásabb, legnehezebben kezelhető fiatalok nem jöttek el (annak ellenére, hogy több lehetőséget is kaptak), vagy a foglalkozás után mégsem csatlakoztak vissza a tanodai programokba, így ők végül lemorzsolódtak a tanodából. Az ő elvesztésük több dilemmát is felvet, melyekkel már a Hallgatói Mentorprogram során is többször találkoztunk. Hányszor adunk esélyt egy gyereknek? Meddig lehet új esélyt adni a gyereknek, ha a viselkedése rombolja a közösséget, ellehetetleníti a munkánkat? Kit kell segíteni, akinek a legnagyobb szüksége van erre, vagy aki együttműködik?

A hiányzások elkerülése érdekében tehát a szülőket és a gyerekeket lehetőleg személyesen (pl. családlátogatások keretein belül) értesítjük a foglalkozások időpontjáról. Ehhez előre egyeztetett időpont szükséges, legkésőbb a foglalkozásokat megelőző héten. Azonban a legnagyobb igyekezetünk ellenére sem mindig tudunk személyesen találkozni a szülőkkel, sokszor telefonon is csak nehezen tudjuk elérni őket. Fontos, hogy egyértelműen át tudjuk adni azt az üzenetet mind a szülők, mind a gyerekek számára, hogy a foglalkozáson való részvétel a tanodához való csatlakozás vagy a bennmaradás feltétele. Tapasztalataink szerint telefonon keresztül, de sokszor még személyesen is nehézséget okoz ennek megértetése. Az idősebb (felsős, középiskolás) gyerekektől már elvárható, hogy vállalják annak következményeit, ha nem jönnek el. Mindezt a kicsiktől nem várhatjuk el, az ő esetükben ez a felelősség a szülőre hárul. Többször előfordult, hogy a szülő nem adta át az üzenetet a gyereknek, megfeledezett a foglalkozás időpontjáról, nem gondoskodott arról, hogy a gyerek jelen legyen az adott időben. Ezekben az esetekben felmerül a kérdés, hogy megfelelően adtuk-e át az üzenetet, illetve mit tehetünk, ha a szülő nem motivált az együttműködésben.

A bevonó foglalkozások hatékonyságát növeli, hogy a különböző korosztályoknak vagy a korosztályok alapján kialakított csoportoknak külön alkalmat szervezünk, a feladatokat, egyes elemeket a számukra megfelelő tartalommal töltjük fel. A foglalkozásokat azok a tanodai munkatársak tartják, akik a tanodában az adott gyerekekkel foglalkoznak, illetve a tervek szerint a jövőben foglalkozni fognak. A csoportot vezető mentorokon kívül a csoportokat segítő önkéntesek és a tanodavezető jelenléte lehet még indokolt. A foglalkozás így lehetőséget ad arra is, hogy a csoportok tagjai összeszokjanak, új tagok érkezése esetén megismerkedjenek azokkal a gyerekekkel, mentorokkal, akikkel a tanodában együtt fognak dolgozni. A csoportok le tudják fektetni, meg tudják beszélni, szükség szerint újra tudják gondolni az alapokat, kereteket, amelyek meghatározzák majd féléves működésüket. A csoportvezetők – a közös tematika mentén – saját csoportjaik képére tudják formálni a foglalkozást.

A bevonó foglalkozások megalapozták a csoportok működését. A csoporttagok jobban megismerték egymást, az együttműködésen alapuló és a csapatépítő játékoknak köszönhetően jobban összekovácsolódtak. A feladatok mellett egy kellemes napot tölthettek el együtt. A későbbi foglalkozások visszajelzési lehetőséget nyújtottak a gyerekek számára mind a tanoda, mind a csoportok működését illetően. Újragondolhatták a csoportok szabályait, működését, felidéztek a közös programokat, élményeket, illetve javaslatot tehettek új programok bevezetésére. A csoportidentitással párhuzamosan a „Motivációs” identitás is kezdett kialakulni. A bevonó foglalkozás és az új struktúra bevezetését követően a közösség hangsúlyosabb szerepet kapott. A foglalkozásoknak köszönhetően a gyerekek tudatosabban kezdtek el gondolkodni a tanodai részvételükről.

Összegzés

Két év alatt nagy utat tettünk meg. Eljutottunk odáig, hogy teljes meggyőződéssel meg tudjuk fogalmazni, milyen tanodát szeretnénk működtetni. A mi tanodánk elsősorban közösségi térként és fejlesztő közegként kíván funkcionálni. Fontosnak tartjuk, hogy a hozzánk járó gyerekek egy közösség tagjának érezzék magukat, a tanoda egy olyan hely legyen számukra, ahova szívesen jönnek, ahol barátokra találhatnak. Foglalkozásaink során kiemelten fontosnak tartjuk az alapkészségek és a szociális kompetencia fejlesztését. Az írásomban bemutatott bevonó foglalkozások nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy mindez megvalósuljon. Még sok a megválaszolatlan kérdés a foglalkozásokkal kapcsolatban, de az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy jó úton járunk. Mint minden pedagógiai megoldás esetében, a bevonó foglalkozásoknál is folyamatosan dolgoznunk kell a megvalósításon a felhalmozott tapasztalatok alapján, újra kell gondolnunk azt, ha szükséges. Ezek közé tartozik, hogy a bevonó foglalkozás helyett a diákokhoz közelebb álló *Beugró* nevet kezdtük el használni az utóbbi időben.

Irodalom

- Fejes József Balázs, Kelemen Valéria és Szűcs Norbert (2014): *A Motiváció Hallgatói Mentorprogram modellje. Útmutató felsőoktatási hallgatók részvételével szervezett hátránykompenzáló programok megvalósításához*. SZTE JGYPK Felnőttképzési Intézet, Szeged.
- Kelemen Valéria, Szűcs Norbert, Fejes József Balázs, Németh Katalin és Csempez Péter (2013): A Hallgatói Mentorprogram. In: Fejes József Balázs és Szűcs Norbert (szerk.): *A szegedi és hódmezővásárhelyi deszegregációt támogató Hallgatói Mentorprogram. Öt év tapasztalatai*. Belvedere Meridionale, Szeged. 107–127.
- Szűcs Norbert (2016): Hallgatói Mentorprogram tanodai keretek között. In: Fejes József Balázs, Lencse Máté és Szűcs Norbert (szerk.): *Mire jó a tanoda? A TanodaPlatform keretében összegyűjtött innovációk, kutatások, történetek*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged. 46–57.